

ISSN 1512 - 6323

JANUAR / SIJEČANJ 2002.

GOD. III 9

Rory J. Conces*

OPRAVDAVANJE PRISILNE I NEPRISILNE INTERVENCIJE: STRATEŠKI I HUMANITARNI ARGUMENTI

Ako slijedećih pedeset godina bude imalo nalik drugoj polovini prošlog stoljeća, zemlje poput Sjedinjenih Država, Francuske i Velike Britanije, kao i organizacije poput UN, NATO i EU, biti će pod sve većim pritiskom da interviraju u državne poslove suverenih nacija. Premda su državni suverenitet i prateći princip neintervencije (PN) postali bitan dio temelja međunarodnog prava, države (i kolektivne organizacije bezbjednosti) imaju donekle slobodu da interviraju u unutarnje poslove druge zemlje čime se suverenost i princip neintervencije ukazuju manje apsolutnim.¹ Dakako, svi budući scenariji neće biti jednaki. Vrlo je vjerovatno da će biti

* Autor je profesor na Departmanu za filozofiju i religiju na univerzitetu Nebraska u Omahi (USA).

¹ Barbara Hoffman, "Bosnia and Somalia: Strategic, Legal, Moral Dimensions of Humanitarian Intervention," *Report from the Institute for Philosophy and Public Affairs* 12 (Summer/Fall, 1992): 1-3. U stvari, Daytonski mirovni sporazum se može razumjeti kao najava trenda ograničavanja državne suverenosti. Kako je F. L. Morrison, u "The Constitution of Bosnia-Herzegovina," *Constitutional Commentary* 13 (1996), pronicivo ukazao: Ovi sporazumi ... mogu imati općeniti-je značenje. Države-nacije, koje su nekad tvrdile ekskluzivnost svog unutarnjeg administrativnog aparata i praktično bezuvjetan zahtjev da njihovi upravljači budu i njihovi građani, možda prolaze kroz korjenitu transformaciju.. Možda stupamo u doba u kojem geografska država-nacija neće više imati ekskluzivnost u moći vladanja koju je nekoć zahtijevala. Sa ovom promjenom, ustavi će možda postati sve kompleksniji" (p. 157). Za kritičko preispitivanje Bosne i Hercegovine i njenog upravljanja od strane međunarodnih organizacija, vidi David Chandler, *Bosnia: Faking Democracy After Dayton*, 2d ed. (London: Pluto Press, 2000).

mnoštvo konflikata u svijetu, od kojih će neki nalikovati etničkim konfliktima u Bosni, Ruandi, Istočnom Timoru i Kosovu, te da će teško pritiskati umove globalnih vođa i njihovog građanstva.²

Ponekad se argument u prilog intervencije neće zasnivati ni na čem drugom do na strateškom značaju i nacionalnom interesu (ili u slučaju kolektivnoga poput UN i NATO, na međunarodnom ili regionalnom interesu). Ova vrsta argumenta bi se mogla odrediti pomoću konkretnih i specifičnih ekonomskih i političkih interesa ili bi se mogla razumjeti u širem smislu tako da se odnosi na interes za sprečavanje ili smanjenje prijetnji miru, narušavanja mira ili akata agresije (to jest na pitanja bezbjednosti).³

Drugi put argument neće biti strateški već humanitarni, argument koji zahtijeva zaštitu ljudskih prava naroda bez obzira kako se tumači nacionalni i kolektivni interes. Koji god se argument priziva u prilog intervencije, napetost između principa neintervencije i intervencije se mora ublažiti i zadovoljiti skup uslova prije no što se intervencija označi moralno opravdanom. Moralno opravdanje za ulazak u rat unutar perspektive pravednog rata (*jus ad bellum*) isporučuje nekoliko važnih uslova kao vrijedne vodiče. No, polazeći od teorije pravednog rata, možemo li reći da ne postoji razlikovanje između strateških i humanitarnih argumenata? Da li su ovi argumenti puka retorika, dok je doista bitno to da li su kriteriji pravednog rata zadovoljeni? Ili, da li argumenti sami (ili historija takvog argumentiranja) postavljaju scenu za ono što je moguće ili čak nužno u diskusiji o intervenciji? Ako država u jednom slučaju djeluje poput dobrog Samarićana pozivajući se na humanitarni argument, da li to zahtijeva da nastavi biti dobi Samarićanin via istog argumenta do suprotne proklamacije?

² Ponekad je upitno označavanje konflikta etničkim. U *Kosovo: A Short History* (New York: Macmillan, 1998), historičar Noel Malcolm ukazuje da opisivanje Kosovske tragedije etničkim konfliktom "ignorise primarnu ulogu političara... u stvaranju konflikta na političkoj razini... između predrasuda na nižem nivou, s jedne strane, i vojnog konflikta, koncentracionih logora i masovnog ubistva, s druge, veoma je dug put: politički lideri su bili ti koji su izveli narod na ulicu, a ne vice-verse" (p. 25).

³ Ovakvi interesi se ne smiju razumjevati u crno-bijelim terminima, jer je moguće tumačiti sprečavanje ili smanjenje krupnog kršenja ljudskih prava, uključujući etničko čišćenje i genocid, kao i manja kršenja ljudskih prava, kao dio nacionalnog ili kolektivnog interesa, premda je takav pristup za neke isuviše kosmopolitski da bi se ozbiljno uzeo. Pa ipak, ovo gledište postaje prihvatljivije kada se obrazloži da su krupna kršenja ljudskih prava prijetnja miru.

Rasprava u ovom eseju će se odvijati u tri koraka. Prvo će predstaviti skicu razloznog temelja državnog suvereniteta i principa neintervencije. Potom će predstaviti skicu procedure za donošenje odluke o opravdanoj intervenciji. Na kraju će ponuditi argument u prilog postojanja veoma važnog razlikovanja između strateškog argumenta i humanitarnog argumenta, razlikovanja koje bi moglo imati duboke implikacije za buduću primjenu posljednjeg argumenta od strane naših političkih lidera.

I

Čini se da "polja smrti" koja su postala uobičajeni medijski događaji na Zapadu, zahvaljujući velikim dijelom reportažama CNN-a i drugih izvjestiteljskih agencija, ne samo da su proizvela dovoljno moralnog zgražavanja u srcu građana i njihovih lidera, već i izvjesni stepen empatije i sućuti. Ova mješavina emocija je dovela do usaglašenijeg truda oko intervencije, kao u slučaju Kosova, kako se zločini protiv čovječanstva ne bi ponovili sa takvom lakoćom i opsegom. No, suočeni sa stvarnošću da se u godinama koje dolaze može dogoditi druga Srebrenica, kao i druga "manja" kršenja ljudskih prava, postoji dobar razlog da se želja za interveniranjem reguliše priznavanjem problema koje ova intervencija postavlja ako ozbiljno uzmemo pojam suvereniteta zasnovanog na temelju individualnih prava i principa samoodređenja.

Unutar različitih značenja "suvereniteta" formalni smisao termina je najznačajniji za sadašnju diskusiju.⁴ Formalno značenje tvrdi da je autoritet države vrhovni. Drugim riječima, "šta se događa unutar legitimnih nacionalnih granica... ima da odluče ljudi te nacije ili vlada te nacije i niko drugi."⁵ Ovaj smisao termina "suverenitet" je temelj principa neintervencije. Suverenitet treba ozbiljno uzeti, kako to sugerira američki politički teoretičar Michael Walzer. Prema Walzeru, intervencija je povezana sa pojmovima suvereniteta i agresije. On dokazuje da teritorijalni integritet i politički suverenitet pred

⁴ Ryvind Rsterud, "Sovereign Statehood and National Self-Determination: A World Oder Dilemma," u *Subduing Sovereignty: Sovereignty and the Right to Intervene*, ed. Marianne Heiberg (London: Pinter, 1994), pp. 19-20.

⁵ William L. Blizek i Rory J. Conces, "Ethics and Sovereignty," *International Third World Studies Journal and Review* 8(1996): 1.

stavlja prava država, a slijede, na koncu, iz prava muškaraca i žena na "politička udruženja koja su napravili" ili na "nezavisnu zajednicu koju su načinili."⁶ Direktnije, politička udruženja postaju legitimna kada osobe daju svoju saglasnost (to jest, prečutnu saglasnost).⁷ Dakle, "prava država na politički suverenitet i teritorijalni integritet se zasnivaju na slobodi političkih udruženja i time na saglasnosti članova zajednice."⁸ Kada su muškarci i žene prisiljeni da rizikuju svoje živote zaradi svojih prava, Walzer tvrdi, postoji agresija, to jest zločin kojeg zabranjuje član 2(4) Povelje Ujedinjenih Nacija. Walzer se usredsređuje na primjenu sile, i to s dobrim razlogom pošto je prinudna ili nasilna intervencija "najnametljivija i najdestruktivnija od svih oblika intervencije."⁹ Tragajući za opravdanjima ovakvih intervencija, Walzer argumentira da je primjena sile dopuštena u četiri slučaja, od kojih je jedan humanitarna intervencija (nereformistička intervencija), to jest u slučajevima masakra, porobljavanja i protjerivanja ljudi u velikom opsegu.¹⁰

Čini se da Walzerova rasprava o suverenitetu, pravima i prečutnoj saglasnosti daje prednost principu neintervencije jer, kako Laberge primjećuje, teško je, "da ne kažemo drsko," pokušati izvana suditi o legitimnosti institucija zasnovanih na takvom ugovoru. To je razlog zašto druge države moraju pretpostaviti da vlada ima legitimitet u očima svojih građana, dok se drugačije ne dokaže...¹¹ Ono što čini ovakvu pretpostavku neodrživom jeste činjenica da se dešavaju masakri, porobljavanja i protjerivanja ljudi u velikom opsegu. Govoreći o moralnom dostojanstvu društva kao nečem što počiva ne samo na saglasnosti o pravilima i institucijama već i na sposobnosti društva da poštuje i štiti prava svojih članova, Michael J. Smith, dokazuje da, kada grupa, nacija ili država "definišu svoja prava i dužnosti na način koji gazi osnovna prava individua, one gube svoj

⁶ Michael Walzer, *Just and Unjust Wars* (New York: Basic Books, 1997), p. 51.

⁷ Ibid., p. 54. Vidi Pierre Laberge, "Humanitarian Intervention: Three Ethical Positions," *Ethics & International Affairs* 9(1995): 28.

⁸ Laberge, "Humanitarian Intervention: Three Ethical Positions," p. 28.

⁹ Blizsek i Conces, "Ethics and Sovereignty," p. 7.

¹⁰ Walzer, *Just and Unjust Wars*, pp. 90, 93, 101 i "The Moral Standing of States: A Response to Four Critics," u *International Ethics*, ed. Charles R. Beitz, Marshall Cohen i A. John Simmons (Princeton: Princeton University Press, 1985), p. 226.

¹¹ Laberge, "Humanitarian Intervention: Three Ethical Positions," p. 28.

legitimitet."¹² Ovim se udaljava od pretpostavke o legitimnosti državnog suvereniteta, jer državni suverenitet postaje opravdan jedino ako se obezbijedi zaštita. A posljedica je da "država koja ugnjetava i koja krši autonomiju i integritet svojih podanika gubi svoj legitimitet."¹³ Ovim bi se otvorio prostor za mogućnost opravdavanja intervencije. Walzer na drugi način pobija primjedbu, da bi upotreba sile u slučaju "krupnog kršenja ljudskih prava" bila takode zabranjena pod pretpostavkom veze između prava individua i prava država, naime, na osnovu toga da je intervencija kao odgovor na krupna kršenja ljudskih prava srodnija neintervenciji jer predstavlja oblik zaštite.¹⁴

Dakako, moglo bi se prigovoriti da Walzer postavlja isuviše visok standard kojeg humanitarna intervencija mora zadovoljiti kako bi bila opravdana, time da je time ozbiljno ograničava. Ovo postaje jasnije kad priznamo da postoje mnogi slučajevi gdje vlade krše ljudska prava vlastitog naroda, ali u mnogo manjem stepenu i opsegu. Ograničavanje slobode govora i okupljanja u Singapuru i Tajvanu, produženo zadržavanje u pritvoru stotina ljudi od strane vlasti u Izraelu i Saudijskoj Arabiji, ili religijsko proganjanje u Kini bi se ubrajali u takve primjere. čak ako se složimo o manjem stepenu i obimu nekih zlostavljanja, ostaje pitanje šta je "podnošljivo" zlostavljanje versus "nepodnošljivo" zlostavljanje. U ovo razlikovanje bi bila ugrađena pretpostavka legitimneta, koja bi štitila vlade koje se upuštaju samo u podnošljivo zlostavljanje. Ipak, ostaje pitanje: "Kako procjenjujemo jedno kršenje ljudskih prava naspram drugog?" Doista, kako je to David R. Mapel primijetio, "nije jasno da je za moralnu savjest čovječanstva masakr intrinzično šokantniji od mučenja nekoliko pojedinaca."¹⁵ Posljedica nemogućnosti razlikovanja između podnošljivog zlostavljanja i nepodnošljivog zlostavljanja bi mogla značiti da bi Walzer bio primoran da prihvati reformističku

¹² Michael J. Smith, "Humanitarian Intervention: An Overview of the Ethical Issues," *Ethics & International Affairs* 12 (1998): 63-79.

¹³ Ibid.

¹⁴ Walzer, "The Moral Standing of States," p. 226 i Laberge, "Humanitarian Intervention: Three Ethical Positions," p. 26.

¹⁵ David R. Mapel, "Military Intervention and Rights," *Millennium* 20(1991): 44. Vidi također Jerome Slater i Terry Nardin, "Nonintervention and Human Rights," *Journal of Politics* 48(1986): 90-91.

intervenciju.¹⁶ Na ovoj tački Jerome Slater i Terry Nardin ukazuju na slijedeću spornu tačku: "Ukratko, kada je Walzer u nekim slučajevima otvorio vrata za humanitarnu intervenciju, on ne može ponuditi argument u prilog tako restriktivnog povlačenja linije kao što to čini.¹⁷ Međutim, mislim da je ovo manji problem jer se mogu upotrijebiti kriteriji pravednog rata kako bi se obezbijedio dovoljan broj prepreka prije no što se intervencija opravda. Problem nije toliko u obuzdavanju broja slučajeva u kojima je intervencija opravdana, već u tome da se bude u stanju adekvatno zadovoljiti svi kriteriji kako bi se opravdale neke humanitarne intervencije. čim priznamo kršenje ljudskih prava, moramo imati okvir koji će dopustiti odgovarajućim stranama da pruže ubjedljiv argument u prilog intervencije i da djeluju shodno tome.

II

To što postoji argument u prilog humanitarne intervencije i otvoreno polje mogućnosti da se djeluje u ime drugih kako bi se zaštitila njihova ljudska prava, ne znači da je takva intervencija moralno opravdana. Kako naši lideri (kao i mi koji smo skloni da kritikujemo njihovu politiku) postupaju kada donose takve odluke? Najoskudniji kriteriji za odlučivanje kada su određene vrste humanitarne intervencije opravdane mogu se predstaviti kao niz pitanja čiji nas odgovori tjeraju na moralni sud.

Klasična definicija humanitarne intervencije je "prisilna samopomoć od strane država da se zaštite ljudska prava," premda raste napor da se definicija proširi kako bi uključila prinudnu ili nasilnu vojnu intervenciju od strane regionalnih i međunarodnih organizacija poput NATO i UN (na primjer, zračni udari na strateške ciljeve i izolovanje vojnih jedinica), nevojnu prinudnu intervenciju (na primjer, ekonomski bojkoti i uskraćivanje zajmova za razvoj) i neprinudnu intervenciju (na primjer, tajna finansijska pomoć prijateljskim političkim grupama i obrazovanje).¹⁸ Premda je prinudna (vojna i nevojna) humanitarna

intervencija najkontroverznija, jer predstavlja ne samo najnametljiviji, jasan slučaj kršenja državnog suvereniteta, nego i najdestruktivniji oblik intervencije, neprinudni oblik intervencije se ne smije zaboraviti jer ga nacije i međunarodne organizacije najviše primjenjuju. Dosta literature o humanitarnoj intervenciji se usredsređuje na vojnu intervenciju bez puno razmišljanja o manjim oblicima intervencije, koji se prije upotrebe prinudnih vojnih mjera često uzimaju u obzir i implementiraju, što i treba činiti ako se pretpostavi princip neintervencije.

Kako bi se odlučilo koja je vrsta humanitarne intervencije opravdana, bilo bi korisno raspitati se o vrsti praksi koje izazivaju moralno zgražanje. Jedan način kategoriziranja praksi koje sa sobom povlače kršenje ljudskih prava predstavlja razmatranje njihovog neposrednog uzroka. Ili je njihov neposredni uzrok zakon i/ili neka politika vlade, a u tom slučaju kategoriziramo praksu kao državom usmjerenu, ili je neposredni uzrok tradicija i običaj, i u tom slučaju kategoriziramo praksu kao onu zasnovanu u kulturi.¹⁹ Državom usmjerene prakse bi se okončale u relativno kratkom vremenskom periodu ako bi država, odgovorna za njih, poduzela prikladne korake a izmjenu navedenih zakona i/ili politika. Politika jednog djeteta u Kini je jasan slučaj državom usmjerene prakse.²⁰ Radi se o oficijelnoj državnoj politici koja bi prestala ako bi vlada Kine poduzela korake da svoju populacionu politiku promijeni. S druge strane, država

daju I. Brownlie, "Humanitarian Intervention," u *Law and Civil War in the Modern World*, ed. J. Moore (Baltimore: John Hopkins University Press, 1974), pp. 217-52; J. Donnelly, "Human Rights, Humanitarian Intervention and American Foreign Policy: Law, Morality and Politics," *Journal of International Affairs* 37 (Winter 1984): 311-28; Mona Fixdal i Dan Smith, "Humanitarian Intervention and Just War," *Mershon International Studies Review* 42 (November 1998): 283-312; John Harris, ed., *The Politics of Humanitarian Intervention* (London: Pinter, 1995); Oliver Ramsbotham i Tom Woodhouse, *Humanitarian Intervention in Contemporary Conflict: A Reconceptualization* (Cambridge, England: Polity Press, 1996); i Smith, "Humanitarian Intervention: An Overview of the Ethical Issues." Za listu akcija koje međunarodna zajednica ima na raspolaganju da primjeni u slučaju kršenja ljudskih prava, vidi Harff, "Bosnia and Somalia: Strategic, Legal and Moral Dimensions of Humanitarian Intervention."

¹⁹ Blizek i Conces, "Ethics and Sovereignty," p. 7.

²⁰ Vidi Qu Geping i Li Jinchang, *Population and the Environment in China*, prev. Jiang Baozhong i Gu Ran (Boulder, Co.: Lynne Rienner, 1994) i Dorothy Stein, *People who Count: Population and Politics, Women and Children* (London: Earthscan, 1995).

¹⁶ Laberge, "Humanitarian Intervention: Three Ethical Positions," p. 29.

¹⁷ Slater i Nardin, "Military Intervention and Human Rights," p. 91.

¹⁸ Klasičnu definiciju humanitarne intervencije je dao Wil Verwey, "Legality of Humanitarian Intervention After the Cold War," u *The Challenge to Intervene: A New Role for the United Nations?* D. E. Ferris (Uppsala, Sweden: Life and Peace Institute, 1992), pp. 113-22. Nove varijante ove definicije uključuju definicije koje

ne upravlja praksama zasnovanim na kulturi, premda ih može dopuštati, to jest vlasti ih niti ohrabruje niti sprečava, ali dopušta da se razvijaju. Radi se o praksama koje su tokom dugog vremenskog perioda postale način života izvjesnih dijelova populacije u nekoj zemlji. Ritualno obrezivanje žena je primjer u kulturi zasnovane prakse koju tolerišu neke vlade u subsaharskoj Africi i drugdje.²¹

Značaj ove distinkcije ne treba potcijeniti jer ona osvjetljava u kom stepenu je u slučaju kršenja ljudskih prava naroda razložno poduzeti prinudnu ili neprinudnu intervenciju. Da li je prinudna vojna intervencija razložna ovisi u velikoj mjeri od izvora nehumanosti koji je na djelu u nekoj zemlji. Ako je izvor dobro definisan, singularan po prirodi i odvojen od žrtava, tada je razložno misliti da bi vojna intervencija mogla biti prikladna. Primjer takvog izvora bi bio vladar, poput bivšeg predsjednika Srbije Slobodana Miloševića koji je kontrolirao ili imao dovoljno moći nad oružanim snagama i milicijom koji su kršili ljudska prava samih njegovih birača kao i građana drugih međunarodno priznatih zemalja. Kao predsjednik Srbije, Milošević je zadovoljavao navedena tri uslova. Dakako, ciljanje na određenu individuu s nadom da će to dovesti do prestanka zloupotrebe ljudskih prava nosi sa sobom puno neizvjesnosti. Premda se rezultat može postići, uhićenje ili umorstvo određene osobe može pokrenuti događaje koji su čak manje zadovoljavajući.²² Što izvor nehumanosti postaje sve manje dobro definisan, pluralan i ako je i sam žrtva, sve manje je razložno vjerovati da će vojno rješenje uspješno obuzdati plimu zloupotrebe ljudskih prava.²³ Primjer za ovo bio bi

²¹ Vidi Ragiya H. D. Abdalla, *Sisters in Affliction: Circumcision and Inflation of Women in Africa* (London: Zed Press, 1982); Hanny Lightfoot Klein, *Prisoners of Rituals. An Odyssey into Female Genital Mutilation in Africa* (New York: Haworth Press, 1989); Ahmed Abuel-Futuh Shandell, "Circumcision and Inflation of Females," *Sudanese Medical Journal* 5(1967); Alison T. Slack, "Female Circumcision: A Critical Appraisal," *Human Rights Quarterly* 10(November 1988): 437-86; i Nabid Toubia, *Female Genital Mutilation: A Call for Global Action* (New York: Women Ink., 1993).

²² Ovo ponešto podsjeća na Kanta koji je mislio da naša nemogućnost predviđanja budućnosti jeste dobar razlog da ostanemo vjerni kategoričkom imperativu.

²³ U ovom odnošenju na uspješno obuzdavanje kršenja ljudskih prava impliciran je kriterij razložne nade kao kriterija pravednog rata koji pokrće pitanje da li postoje razložne osnove da se vjeruje da će se ljudska prava zaštititi.

građanski rat u Ruandi 1994 u kojem su Hutu stanovnici i Hutu milicija počinili genocid.²⁴ U ovom slučaju, izvor nehumanosti je bio rasut, a ponekad su mučitelji postajali žrtve. U takvoj situaciji, bilo bi veoma teško izvesti određene vrste vojnih operacija u cilju prekida zlostavljanja oba naroda.

Što izvor nehumanosti postaje manje dobro definisan, pluralan i manje odvojen od žrtava, humanitarna intervencija postaje ograničenija. Započinje se nevojnim prinudnim i neprinudnim intervencijama a završava neprinudnom intervencijom. Drugim riječima, postoji izravna korelacija između specifičnosti i vrsta intervencije koje su na raspolaganju.

U slučaju u kulturi zasnovanih praksi, izvor nehumanosti već je rasut utoliko što je vinovnik običaj ili tradicija. Zasigurno, teško je razumjeti kako bi praksa koja je ukorijenjena u kulturi mogla biti razumna meta prinudnih vojnih mjera. Kako, na primjer, žensko obrezivanje može biti praksa koja se može prekinuti posrestvom upotrebe zračnih udara, pomorskih blokada i izoliranjem trupa? čak kada bi takva intervencija natjerala vladu da stavi van zakona praksu ženskog obrezivanja, bio bi to dug proces kojem bi se narod tokom vremena morao prilagoditi. Dakle, raspoložive opcije se svode, u zavisnosti od stepena rasutosti izvora nehumanosti, na nevojne prinudne i neprinudne intervencije do neprinudne intervencije.²⁵

Kada se jednom praksa kategorizira kao državom usmjerena praksa ili kao u kulturi zasnovana praksa i kad se izvor nehumanosti odredi, slijedeće pitanje kojem se treba posvetiti glasi: "Šta je smisao potrebe i prijekne nužnosti koji se odslikava u različitim vrstama kršenja ljudskih prava?" Premda nema jasnog slaganja ne samo o značenju termina "krupna kršenja ljudskih prava" nego i o vrstama radnji koje se smatraju takvim kršenjem, UN uzima u obzir slijedeće

²⁴ Za raspravu o genocidu u Ruandi u 1994, vidi Amnesty International, *Rwanda: Ending the Silence* (New York: Amnesty International, 1997); Alain Destexhe, *Rwanda and Genocide in the Twentieth Century*, prev. Alison Marschner (New York: New York University Press, 1996); Fergal Keane, *Season of Blood: A Rwandan Journey* (New York: Viking, 1995); Gérard Prunier, *The Rwanda Crisis: History of a Genocide* (New York: Columbia University Press, 1995); i Cristopher C. Taylor, *Sacrifice as Terror: The Rwandan Genocide of 1994* (New York: Berg, 1999).

²⁵ Vidi Blizek i Conces, "Ethics and Sovereignty," p. 8 za diskusiju o obrazovanju kao najboljoj mogućoj formi intervencije za žensko obrezivanje.

slučajeve kao primjere krupnih kršenja ljudskih prava: "genocid; ropstvo i prakse koje mu nalikuju; prijeko i svojevrijedno pogubljenje; mučenje i okrutno, nehumano i degradirajuće postupanje ili kažnjavanje; prisilno nestajanje; svojevrijedno i produženo zadržavanje u pritvoru; deportovanje ili nasilno premještanje stanovništva; i sistematsku diskriminaciju, posebice zasnovanu na rasi i genderu."²⁶ Ova definicija se čini sasvim određena u pogledu toga šta se računa krupnim kršenjem, ali čak i ova određenost ostavlja izvjesna pitanja bez odgovora. Prvo, postoji spor o kvalitativnom razlikovanju između samih vrsta kršenja. Da li djelima sistematske rasne diskriminacije treba dati istu težinu kao djelima genocida? Da li sa prvim treba postupati sa istim stepenom potrebe i hitnosti kao i sa drugim? Predlažem da ne treba isuviše brzo dati pozitivan odgovor. Jedan način odmjerenosti da li treba postojati povećani osjećaj potrebe i hitnosti jeste to da li će se u relativno kratkom periodu vremena izgubiti životi i da li se situacija ne može promijeniti posredstvom dijaloga koji bi rezultirao promjenom politike. Vrijeme je bitno. Kao u slučaju genocida u Ruandi, svaki je dan značio slijedećih 8 000 mrtvih. Premda je sistematska rasna diskriminacija za osudu, radi se o ozbiljnom kršenju koje se može rješavati putem dijaloga i promjenom politike. Drugo, sporno je pitanje o tome kolikom broju ljudi se krše prava. U slučaju genocida, brojevi su donekle jasniji no u drugim slučajevima, jer govorimo o istrebljenju ljudi izvjesne etničke, rasne ili religijske grupe. Genocid je plansko eliminiranje grupe.²⁷ Pa ipak, da li bi se prinudno premještanje deset članova

²⁶ UN doc. E/CN.4/Sub.2/1993/8. 2 July 1988, p. 7.

²⁷ Prema Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. "svaki od slijedećih djela počinjenih sa namjerom da se uništi, u cjelini ili djelomično, nacionalna, etnička, rasna ili religijska grupa, poput: a. ubijanja članova grupe; b. nanošenje ozbiljne tjelesne ili mentalne štete članovima grupe; c. svjesno nanošenje takvih uslova života nekoj grupi smišljenih da prouzroče njeno fizičko uništenje u cjelini ili djelomično; d. nametanje mjera s ciljem sprečavanja poroda unutar grupe; e. prinudno premještanje djece u drugu grupu."

Čak je i ova definicija opterećena problemima, naročito ako vlada ili međunarodna organizacija zahtijevaju da broj žrtava bude tako velik da bi samo nekolicina dovela u pitanje legitimnost tvrdjenja da se vrši genocid nad nekim narodom. Pozivanje na veoma veliki broj žrtava, naročito u slučaju genocida, znači da se pred zemlje i međunarodna tijela postavlja manji zahtjev da djeluju u ime žrtava. Može se dokazati da se ovo dogodilo 1994. u Ruandi (Vidi Linda Melvern, *A People Betrayed: The Role of the West in Rwanda's Genocide* (London: Zed Books, 2000).

određene etničke grupe koja broji preko jedan milion trebalo smatrati slučajem krupnog kršenja ljudskih prava? Kao treće, ako su u krupno kršenje ljudskih prava ugrađeni politika i plan vlade, onda je za državno usmjerene prakse moguće jedino da su krupna kršenja ljudskih prava ostavljajući sve u kulturi zasnovane prakse kao nešto manje od krupnog kršenja. Slijedeći ovu liniju rasuđivanja, sistematska rasna diskriminacija koja je samo dio običaja ljudi, bez sponzorstva države, ne bi predstavljala krupno kršenje. Međutim, ovo ne čini problem pod pretpostavkom da je vojna prinudna intervencija isključena za bilo koju vrstu prakse zasnovane na kulturi, pa to što ne nazivamo kršenje krupnim ne ograničava vrstu intervencije koja je dozvoljena.

Teško je pitanje kada broj žrtava postaje važan, ali, zajedno sa pitanjem o kvalitativnoj distinkciji, mora se istražiti prije no što lideri i političari odgovore vojnom prinudom. Ako su potreba i hitnost povezani sa kakvoćom kršenja kao i sa brojem žrtava, onda možda genocid predstavlja krupno kršenje koje dopušta vojnu prinudnu, nevojnu prinudnu i neprinudnu mjeru, a ostale vrste krupnog kršenja postepeno isključuju vojni odgovor, te konačno prelaze u ono što bi se moglo nazvati ne-krupna kršenja ljudskih prava, koja služe kao povodi samo za neprinudnu humanitarnu intervenciju.

Dosad se raspravljalo o tome kako odlučiti da li je moralno upitna praksa kandidat za izvjesne vrste humanitarne intervencije. Međutim, čak ako je praksa *x* – državno usmjerena praksa, a njen izvor nehumanosti zadovoljava zahtjev za specifičnošću kao i zahtjev za potrebom i hitnošću, te time dopušta puni opseg humanitarne intervencije, to ne znači da će princip suverenosti biti automatski podređen principu intervencije na najnametljiviji i najdestruktivniji način. Nacionalni suverenitet i teritorijalni integritet opet treba respektovati, a njihovo kršenje vojnom akcijom smije se dogoditi samo u najekstremnijim slučajevima.²⁸ Koje vrste dodatnih prepreka treba savladati prije no što se

²⁸ Ipak, nacionalni suverenitet se nikad nije smatrao kao apsolutan. O diskusiji o pojmu nacionalnog suvereniteta vidi Monique C. Castermans-Holleman, "State Sovereignty and the International Protection of Human Rights," u Moorhead Wright, ed., *Morality and International Relations: Concepts and Issues* (Aldershot, England: Avebury, 1996), pp. 113-30; Jarat Chopra i Thomas G. Weiss, "Sovereignty Is No Longer Sacrosanct: Codifying Humanitarian Intervention," *Ethics & International Affairs* 6(1992): 95-117; i Eli Lauterpacht, "Sovereignty: Myth or Reality?" *International Affairs* 73(January 1997): 137-50.

intervencija odredi moralno opravdanom? Perspektiva pravednog rata o moralnom opravdanju ulaska u rat (*jus ad bellum*) isporučuje nam pet važnih principa: (1) pravedan uzrok; (2) ispravna namjera; (3) posljednje pribježište; (4) proporcionalnost; (5) razložna nada.²⁹

Premda se princip pravednog uzroka kao uslov za upotrebu vojne sile historijski povezivao sa stvarima poput samoodbrane, odbrane nevinog, i uvjerenosti naroda da djeluje u skladu sa pravom na samoodređenje, skup pravednih uzroka se proširio da obuhvati genocid, najozbiljniji i najveći od svih zločina protiv čovječnosti zbog njegove implicitne intencije istrebljenja određene grupe ljudi na osnovu njihovog nacionalnog, etničkog, rasnog ili religijskog identiteta.³⁰ Intencija vlade, na primjer, da istrijebi neku grupu ljudi naglašava potrebu i hitnost situacije, te tako povećava opravdanost upotrebe vojne sile kako bi se zaštitila ljudska prava naroda.³¹ Štaviše, pod pretpostavkom da je genocid najozbiljniji od zločina protiv čovječnosti, i pod pretpostavkom da kako grupe (uključujući i vlade) tako i pojedinci treba da prošire svoje "sfere moralne odgovornosti" ka sve širem moralnom prostoru kako bi ispoljili duhovnu i

²⁹ U nešto drugačijem svjetlu, Richard N. Haass, *Intervention: The Use of American Military Force in the Post-Cold War* (Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 1994), p. 4, tvrdi da se "obuhvatni utjecaj ovakvog učenja /teorije pravednog rata/ sastoji u tome da učini težim i ulazak u rat i vojnu borbu protiv nekog."

³⁰ Fixdal i Smith, "Humanitarian Intervention and Just War," pp. 295-97.

³¹ U "The Third Genocide", *Foreign Policy* 87(1994-95): 3-17, Alan Destexhe tvrdi da je UN trebao intervenirati da zaustavi genocid. Za sličnu argumentaciju da je međunarodna zajednica imala odgovornost i/ili dužnost da intervenira u Bosni ranih 1990-ih, vidi Richard K. Betts, "The Delusion of Impartial Intervention," *Foreign Affairs* 73(1994): 20-33; Harff, "Bosnia and Somalia: Strategic, Legal, and Moral Dimensions of Humanitarian Interventions;" Sohail H. Hashmi, "Is There an Islamic Ethic of Humanitarian Intervention?" *Ethics & International Affairs* 7(1993): 55-73; Amir Pasic i Thomas G. Weiss, "The Politics of Rescue: Yugoslavia's Wars and the Humanitarian Inputs," *Ethics & International Affairs* 11(1997): 105-131; David Rieff, "Accomplice to Genocide," *War Report* 28(1994): 35-40 i *Slaughterhouse: Bosnia and the Failure of the West* (New York: Simon and Schuster, 1995); i Jane M. O. Sharp, "Appeasement, Intervention, and the Future of Europe," u *Military Intervention in European Conflicts*, ed. Lawrence Freedman (Oxford: Blackwell, 1994), pp. 34-55.

moralnu brigu za blagostanje Drugog, genocid daje djelatnicima "priliku" da priznaju moralnu odgovornost za žrtve ovog zločina protiv čovječnosti, i to na načine koji zahtijevaju snažnu akciju jer je to jedina vrsta akcije koja će zaštititi ljudska prava članova ciljane grupe. Dakako, neki teoretičari nisu radi proširiti pravo na intervenciju na dužnost da se intervenira.³² Držali, pak, stranu onih koji argumentiraju u prilog moralne dužnosti ili se slagali sa onima koji samo tvrde da postoji pravo na intervenciju, obje strane se nakon mora-ju pozabaviti pitanjem odlučivanja o opravdanosti vojne prinudne intervencije. Vagajući razloge za i protiv, ako ikad postoji moralna odgovornost da se upotrijebi vojna sila kako bi se zaštitila ljudska prava naroda, zasigurno je to odgovor na zločin genocida.

Kad odlučimo da je uslov pravednog uzroka zadovoljen u slučaju genocida, ostala četiri uslova predstavljaju prepreke koje se moraju savladati prije no što se neposredna upotreba sile sankcionira ili opravda. Drugi princip, princip ispravne namjere, odnosi se na motive djelatnika. Uobičajeno teorija pravednog rata slijedi Sv. Augustina i njegovo tvrđenje da motiv mora biti stvaranje pravednog mira, a ne politička i ekonomska moć ili profit.³³ Primjena vojne sile u slučaju genocida bila bi paradigmatičan slučaj pravednog mira sve dok je zaštita ljudskih prava jedini interes. Dakako, bilo bi nerealistično zahtijevati da postoji jedan i samo jedan motiv iza intervencije, te da taj motiv bude zaštita ljudskih prava. čak kada bi ta zaštita predstavljala ono što primarno motiviše intervenciju, često postoje drugi mogući motivi koji imaju malo, ako uopšte, veze sa ljudskim pravima, ali koji su veoma povezani sa stvarima poput nacionalnog interesa, moći i stabilnosti.³⁴ Možda je isuviše visok standard zahtijevati da lideri djeluju bez drugog motiva, jer to skoro može isključiti primjenu vojne prinudne intervencije. Premda se duh teorije pravednog

³² Vidi Stanley Hoffman, "The Politics and Ethics of Military Intervention," *Survival* 37(1995-96): 29-51 i Tony Smith, "In Defense of Intervention," *Foreign Affairs* 73(1994) 73(1994): 34-46.

³³ Saint Augustine of Hippo, *The City of God*, prev. Henry Bettenson (London: Penguin, 1984), XIX, 12.

³⁴ Istina, premda je Bosancima teško da prihvate, Stephen John Stedman je primjetio, u "The New Interventionists," *Foreign Affairs* 72(1992-93): 14, da "ako bi humanitarna briga mjerena smrću i genocidnom kampanjom bila opravdanje za vojne intervencije, Bosna bi se rangirala ispod Sudana, Liberije i Istočnog Timora."

rata sastoji u poštovanju principa neintervencije, ne smije se tako tumačiti da najnametljivija i najdestruktivnija forma intervencije postane u najboljem slučaju nevjerovatna. Problem sa analizom motivacije, barem iz perspektive onih koji gledaju sa strane, pak, jeste to što pokušaj određivanja stvarnog motiva intervencije mora slijediti tek nakon intervencije, te postavlja pitanje inkonsistencije i selektivnosti intervencija tokom vremena.³⁵ O ovom će se diskutirati u slijedećem odjeljku koje se bavi razlikom između humanitarnih i strateških argumenata. Dovoljno je reći da je za nas važno pitanje da bez obzira na druge motive, primarni motiv predstavlja pravedni mir uz što veće poštovanje nacionalnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta.

Treći uslov je princip posljednjeg pribježišta. Ovo je važan uslov utoliko što je usko povezan sa zahtjevom za potrebom i hitnošću. On takođe zavarava svojom prividnom jasnoćom. Princip zahtijeva da se prije vojne akcije iscrpe svi drugi pristupi u zaštiti ljudskih prava naroda i ispravljanju nepravde. Na raspolaganju nema alternativnih sredstava, pa je primjena sile posljednje utočište. Ovo znači da se nevojna prinudna intervencija (na primjer, embargo na oružje i energetsko snabdijevanje, te povlačenje zajmova za razvoj) i neprinudna intervencija (na primjer, opozivanje diplomatskog priznavanja i obrazovanje putem mas medija) moraju iscrpiti prije no što se primjeni vojna sila. Ovo može izgledati promišljeno i moralno vrijedno hvale, ali u stvarnosti ne mora biti. Kao što je ranije primjećeno, jedan jedini dan za vrijeme genocida u Ruandi se procjenjivao na 8000 života, tako da vrijeme može biti izrazito važan faktor prilikom odlučivanja koja je forma intervencije opravdana. Ne samo da se mogu spasiti životi, već će vjerovatno intervencija predstavljati manji inansijski teret za zemlje i organizacije učesnice, a da ne spominjemo troškove ponovne izgradnje ne samo infrastrukture nego i civilnog

³⁵ Literatura obiluje studijama slučaja koji ispituju motive vlade koje vojno interveniraju. Za diskusiju o Vijetnamskoj intervenciji u Kampučiji, te da li je motiv upadanja bio zaustavljanje masakra Crvenih Kmera ili sperečavanje graničnih upada od strane crvenih Kmera, vidi Michael Leifer, "Vietnam's Intervention in Kampuchea: The Rights of State versus the Rights of People," u *Political Theory, International Relations, and the Ethics of Intervention*, ed. Ian Forbes i Mark Hoffman (Basingstoke, England: St. Martin's Press, 1993), pp. 145-56.

društva.³⁶ Bosna i Hercegovina predstavlja jedan takav slučaj.³⁷ Štaviše, prividna jasnoća principa je zavaravajuća jer nije jasno da li princip posljednjeg pribježišta zahtijeva primjenu i neuspjeh *svakog mogućeg sredstva* ili primjenu i neuspjeh svakog sredstva koje ima *razumnu šansu* za uspjeh prije no što se opravda vojna intervencija. Izgleda da je zadnje vjerno duhu principa neintervencije, dopušta mogućnost vojne prinudne intervencije, te zadovoljava zahtjev za potrebom i hitnošću.³⁸

Konačna dva uslova, princip proporcionalnosti i razložne nade, nisu manje važni od ostalih. Prvi princip zahtijeva da intervencija mora činiti više dobra no štete. Malo drugačije i konkretnije izraženo, "količina štete nanasene osobama kao i uništenje imovine... svih koji su uključeni ne smiju prevagnuti dobro koje se očekuje da bude ostvareno upotrebom vojne sile za zaštitu ljudskih prava."³⁹ Jasno je da se kod ovog principa radi o odmjeravanju posljedica različitih raspoloživih vojnih opcija.⁴⁰ Zadnji princip, princip razložne nade, zahtijeva da postoji razložna nada da vojna akcija bude uspješna u postizanju svog cilja, koji u slučaju genocida predstavlja zaustavljanje genocida. Ovaj princip ne znači ništa manje do procjenu izvodivosti. Problem s kojim se oni koji donose odluke suočavaju prilikom primjene ova dva principa sastoji se u teškoći odmjeravanja posljedica, naročito onda kada kompleksnost situacije i neraspolaganje dovoljnim informacijama postupak proračunavanja pretvaraju u postupak koji više liči na spekulaciju.⁴¹ Pa ipak, ova dva principa obez-

³⁶ Vidi Alain Destexhe, "The Third Genocide," p. 16; Michael Lund, *Preventing Violent Conflicts: A Strategy for Preventive Diplomacy* (Washington, DC: United States Institute of Peace, 1996); i Jane M. O. Sharp, "Appeasement, Intervention, and the Future of Europe," pp. 34-55.

³⁷ Došao sam do ovog zaključka dok sam pisao ovaj esej u postratnom Sarajevu u kojem sam boravio kao Fulbrightov gostujući profesor. Vidi također Chandler, *Bosnia: Faking Democracy After Democracy*.

³⁸ Vidi James F. Childress, "Just War Criteria," u *War in the Twentieth Century: Sources in Theological Ethics*, ed. Richard B. Miller (Louisville, Ky.: Westminster/John Knox Press, 1992), pp. 358-59.

³⁹ Blizek i Conces, "Ethics and Sovereignty," p. 8.

⁴⁰ Fixdal i Smith, "Humanitarian Intervention and Just War," p. 303.

⁴¹ *Ibid.*, p. 305.

bjeđuju ono što drugi ne čine, na primjer, oni nam pomažu da razumijevamo konkretne aspekte vojne intervencije i da, možda, priznamo da "biti u pravu nije dovoljno."⁴²

Sad, nakon sažetih napomena o pet uslova teorije pravednog rata, trebalo bi da je jasno prvobitno tvrđenje o teškoćama s kojima se suočavaju oni koji žele da vojno interviraju. Premda su neki možda uvjereni da ni jedan slučaj krupnog kršenja ljudskih prava ne bi mogao zadovoljiti ove uslove, te time opravdati intervenciju, razložno je smatrati da bi vrste krupnog kršenja koje su visoko na skali potrebe i hitnosti imale više izgleda da prođu test nego kršenja manje vrste. Pa ipak, smisao ovih testova nije u jamčenju da će biti veliki broj slučajeva opravdane vojne intervencije, već da će ih biti manje. Ono što čini vjerovatnim da će se primijeniti sila radi zaštite ljudskih prava naroda nije ovih pet uslova već moralna ogorčenost koju mnogi od nas osjećaju i koja podstiče neke od nas da mislimo i djelujemo iz saosjećanja i brige o blagostanju drugog.

III

Tvrđi se da živimo u svijetu u kojem politički lideri ponekad primjenjuju različite vrste arumenata u prilog opravdanosti intervencije u unutarnje poslove drugih država. U ovisnosti od prilika, oni pribjegavaju upotrebi strateškog argumenta, humanitarnog argumenta ili oba. Premda je strateški argument mnogima manje sporan, upravo humanitarni argument uzrokuje najviše diskusije jer sa sobom povlači kršenje državnog suvereniteta i, u nekim prilikama, upotrebu vojne akcije sve u ime zaštite ljudskih prava. Takođe se tvrdi da ne postoji paušalno odobravanje vojne prinudne humanitarne intervencije, već da se moraju zadovoljiti izvjesni uslovi ili principi prije no što se opravda intervencija. Duh ovih principa, pak, nije da intervenciju učine lakšom već težom (premda ne nemogućom).

Međutim, nepotpuno je izražena spoma priroda humanitarnog argumenta u poređenju sa strateškim. Oni se ne razlikuju samo po cilju kojem služe, već i po svojoj "unutarnjoj logici." Upravo ova razlika može imati duboke implikacije za stalnu upotrebu humanitarnog argumenta od strane naših političkih lidera.

⁴² Ibid. Ovo je poenta i Adam Robertsa, u "The Crises in UN Peacekeeping," *Survival* 3(1994): 109, kada kaže da "ponekad postoje slučajevi kada se odlučuje da se ne hvata u koštac s problemom iako je ozbiljan."

U pogledu strateškog argumenta, oni koji ga upotrebljavaju upravljaju se prema strateškom ili nacionalnom interesu (ili, u slučaju regionalnih ili međunarodnih organizacija, regionalnom i međunarodnom interesu). On može sadržavati specifične i konkretne interese koji su ekonomske i političke naravi, ili šire interese poput sprečavanja ili smanjenja prijetnji miru, prekida mira ili djela agresije (to jest interesi nacionalne bezbjednosti). Upravo zbog ovakvih interesa, za strateški argument se kaže da je specifičan shodno prilikama dotičnih zemalja u neko određeno vrijeme. Posljedica ovoga je to da oni koji donose odluke moraju uzeti u obzir više varijabli u vezi zemalja koje su uključene. Ove varijable se mogu odnositi na političke i ekonomske prilike, podržavanje i vjerodostojnost saveza među državama, te regionalnu stabilnost. Pogledajmo slijedeći strateški argument u prilog intervencije na Kosovu koji sam rekonstruirao iz novinskog uvodnika za vrijeme krize u toj regiji Jugoslavije 1999.

Strateški argument u prilog intervencije na Kosovu (S-arg)

- P1: Postojanje stabilne Evrope je u najboljem interesu i njenih članica i Sjedinjenih Država.
- P2: I evropske države i Sjedinjene Države treba da teže da proizvedu ono što je u njihovom nacionalnom (i kolektivnom) interesu, a to uključuje stabilnu Evropu.
- P3: Građanski rat na Kosovu (Jugoslavija) bi se mogao proširiti na Makedoniju, što bi destabiliziralo krajnji dio Zapadne Evrope kojeg sačinjavaju NATO članice Grčka i Turska.
- P4: NATO je stabilizirajuća snaga u Evropi.
- P5: Moć NATO-a da stabilizira Evropu mogla bi se ugroziti ako neke od njegovih članica budu uključene u međusobni oružani konflikt ili ako neke od njegovih članica odluče na svoju ruku da izostanu iz vojnih operacija.
- P6: Ako je vjerovatno da dođe do destabilizacije Evrope zbog građanskog rata na Kosovu, onda evropske države i Sjedinjene Države treba da poduzmu mjere, uključujući vojnu intervenciju, da na Kosovu ponovo uspostave red.
- P7: Poduzimanjem mjera, posebno vojne intervencije, treba da rukovodi sjedinjeni NATO.
- P8: Samo vjerodostojan NATO i Sjedinjene Države bi mogli poduzeti mjere koje su potrebne da se na Kosovu ponovo uspostavi red.

P9: Da bi NATO i Sjedinjene Države zadžali svoj kredibilitet tako da imaju stabilizirajuću ulogu u Evropskim prilikama, NATO treba da poduzme mjere, uključujući i vojnu intervenciju, da na Kosovu ponovo uspostavi red.

Dakle, NATO treba da poduzme mjere, uključujući vojnu intervenciju, da ponovo uspostavi red na Kosovu.

Prilikom izgradnje (i analiziranja) ovog argumenta, moraju se uzeti u obzir ne samo prilike unutar već i između određenih zemalja. Za pretpostaviti je da lider/ka neće svom narodu pružiti ovako komplikovan argument, već će pojednostavljenu verziju razaslati građanstvu putem medija. Štaviše, kada se u zvaničnom obavještenju ovaj argument navede narodu, obznanjaju se namjere te vlade u pogledu *Kosova u to vrijeme*. On se ne bi mogao primijeniti niti u vezi sa interveniranjem u drugoj zemlji, čak susjednoj zemlji na Balkanu, niti sa interveniranjem na Kosovu kasnije, recimo za tri ili četiri godine. U oba slučaja, drugačiji strateški argument, specifičan za tu zemlju ili za Kosovo kakvo bi bilo u Evropi u kasnijoj vremenskoj tački, bi se morao izraditi i ozvaničiti. Nisu sve zemlje iste, a vremena se mijenjaju. Ne postoji neki prenosni efekat sa jednog slučaja na drugi. Štaviše, relativno je teško dokazati inkonsistenciju i selektivnost u pogledu strateških argumenata. Takvi prigovori razmatraju motive koje vođstvo zemalja ima za i protiv intervencije. Ako sve važne varijable iz situacije x , koja je povlačila da zemlja A u vrijeme t intervenira u zemlji B , ostanu konstantne u situaciji y koja nudi mogućnost da zemlja A u vrijeme $t + 1$ intervenira u zemlji C , a kada dođe vrijeme za intervenciju i prođe bez intervencije zemlje A , mogla bi se dokazivati inkonsistencija i selektivnost od strane zemlje A . Ključ prigovora, pak, bi se sastojao u tome da važne varijable moraju ostati konstantne iz jedne situacije u drugoj, a nije vjerovatno da se to dogodi. Ovo ne znači da se ovakvi prigovori ne mogu nikada uputiti, ali znači da to postaje sve teže što je više različitih varijabli između slučajeva koje ispitujemo.

Koliko se ovo razlikuje od humanitarnog argumenta? Uzmimo, na primjer, slijedeći argument:

Humanitarni argument u prilog intervencije na Kosovu (H-arg)

P1: Ako se neka država upušta u djela etničkog čišćenja svog naroda, onda Sjedinjene Države treba da interveniraju, ako je potrebno i vojno, da zaustave etničko čišćenje.

P2: Jugoslovenske snage na Kosovu vode kampanju etničkog čišćenja Kosovara.

Dakle, Sjedinjene Države treba da interveniraju, ako je potrebno i vojno, na Kosovu da zaustave etničko čišćenje Kosovara.

Kao prvo, humanitarni argumenti su opšti argumenti utoliko što se odnose na ljudska prava, prava koja ljudi posjeduju kao ljudska bića, a ne kompleksnosti zemalja i njihove međusobne relacije. Sljedstveno tome, humanitarni argument ne traži da se razmatraju drugi faktori osim činjenice da se u zemlji u pitanju radi o krupnom kršenju ljudskih prava. Štaviše, za razliku od strateškog argumenta, upotreba humanitarnog argumenta u prilog opravdanja intervencije u unutarnje poslove suverenih država ima prenosni efekat, utoliko što onaj ko je u prošlosti intervenirao ima obavezu da upotrijebi humanitarni argument u svrhu opravdanja intervencije u unutarnje poslove druge suverene države kad se pojavi slijedeća situacija koju ovaj intervenitelj prizna, na primjer, kao novi slučaj etničkog čišćenja. Razlog za to je to što je ono što povlači ovaj argument univerzalno, naime, ljudska prava. Pošto će biti zaštićeno nešto univerzalno, radi se o argumentu koji se ne može jednostavno upotrijebiti u prilog Bosanaca ili Timorana ili Kosovara. Radi se o argumentu koji se, kada se jednom upotrijebi radi zaštite jedne grupe ljudi, mora upotrijebiti radi zaštite prava članova svih etničkih, rasnih i religijskih grupa. Na izvjestan način, interna logika ovog argumenta obavezuje vođstvo da primijeni humanitarni argument u sličnim slučajevima. Čini mi se da je jedini izuzetak ako političko vođstvo zemlje javno obznani da neće više štiti ljudska prava naroda, što predstavlja tačku na kojoj "obaveza" postaje ništavna.⁴³ Dakako, ovaj pravac rasuđivanja nužno ne iziskuje da onaj ko je intervenirao u prošlosti upotrijebi prinudnu vojnu intervenciju, pošto bi upotreba takvog sredstva zahtijevalo da se zadovolje prethodno spomenuti uslovi ili principi koji pripadaju *jus ad bellum*. Jedino se zahtijeva da se *argument* upotrijebi.

S obzirom na humanitarni argument i optužbu za inkonsistenciju i selektivnost, ne bi trebalo puno da se postojeće vođstvo zemlje nađe pred takvom optužbom. Ako zemlja A , koja je intervenirala u zemlji B u vrijeme t , ne intervenira u zemlji C u $t + 1$, onda bi zemlja A bila izložena prigovoru za inkonsistenciju i selektivnost. Dakako, postoji

⁴³ Dakako, postoji problem promjene stava političkog vođstva, te šta to znači za odustajanje od obaveze. Da li novo političko vođstvo ima priliku da izrekne sličnu obavezu? Ako može, da li bi, tokom vremena, kretanje unazad i unaprijed od priznavanja obaveze ka odbacivanju obaveze dalo osnov za optužbu za inkonsistenciju i selektivnost?

dodatni faktor: zemlja *A* mora priznati da ono što se događa u zemlji *C* jeste slučaj, na primjer, etičkog čišćenja, što je bilo i u slučaju zemlje *B*. Ako to ne učini, onda se nedjelovanje zemlje *A* ne može navesti kao dokaz za navedene optužbe. Međutim, ako takvo priznanje postoji, a zemlja *A* ne djeluje, onda se mora istražiti historija upotrebe humanitarne intervencije zemlje *A* da bi se odlučilo da li je opravdana optužba za inkonsistenciju i selektivnost.⁴⁴

Priroda humanitarnog argumenta koja se ogleda u prenesnom efektu i mogućnost da se na neiskrene načine izbjegne ono na što on obavezuje, po nekima mogu predstavljati prepreke za upotrebu ovog argumenta u budućnosti. Ili lideri neće željeti prihvatiti aktivnu politiku u zaštiti ljudskih prava ili će se jednostavno uzdržati da priznaju da postoji slučaj genocida, na primjer. I tada će se ponovo nastaviti optužba za inkonsistenciju i selektivnost. Lekcija koju treba naučiti sastoji se u tome da, čak naočigled moćnog principa neintervencije kojeg priznaje teorija pravednog rata, čini se da postoji izvjesna logika u upotrebi humanitarnog argumenta od strane lidera vlada koje imaju historiju intervenisanja radi zaštite ljudskih prava. Premda je duh pušten iz boce, da se nikad ne vrati kući, možemo mu reći kako treba da intervenira u svijetu.

Prevela s engleskog
Jasminka Babić-Avdipahić

⁴⁴ U slučaju Sjedinjenih Država, mogla bi se nevoljnost State Departmenta da ubroji ono što se događalo u Ruandi 1994 u "genocid" tumačiti kao način da se izbjegne optužba za inkonsistenciju i selektivnost.

SOCIJALDEMOKRAT 9 (2002.)

Časopis Socijaldemokratske partije
Bosne i Hercegovine

REDAKCIJA

dr Esad Zgodić, glavni i odgovorni urednik,
dr Ivo Komšić, zamjenik glavnog i odgovornog urednika,
dr Nijaz Musabegović, dr Jelenka Vočkić – Avdagić, dr Božo Kljajić,
dr Šefko Međedović
dipl. žum. Zlata Ramusović, sekretar

KORICE

Mirza Ibrahimpašić

ILUSTRACIJA

Dževad Hozo

Časopis *SOCIJALDEMOKRAT* upisan je
u evidenciju javnih glasila u
Uredu za informiranje Vlade Federacije Bosne i Hercegovine,
6. oktobra 1999. godine, pod rednim brojem 884.